

3

Mintzajardunaren azken urteotako bilakaera.

Mikel Zalbideren testuaren inguruko hausnarketa marjinalak

Xabier Aierdi

EHU/UPV- Euskal Herriko Unibertsitatea

xabier.aierdi@ehu.eus

Sarrera-data: 2016-09-12 | Onartze-data: 2016-09-21

Laburpena. Mikel Zalbide, Fishman abiapuntu hartuta, euskara indarberritzeko *language planning* huts bat ez dela nahikoa eta *social planning*-aren alde agertzen da. Beraz, jendartea helburu, soziolinguistika eta hizkuntzalaritzaz gain, soziologia ere behar da. Soziologiak, besteak beste, euskarari nola lagundu edo oztopatu diezaioketen aztertze, klase eta azpiklase sozialen hizkuntz-praktiken analisia ezinbestekoa du. Euskarak gizarte mugak ditu, mugak horiek bere geroa baldintzatuko dute eta zailtasunak leuntzeko eta arintzeko diagnosi egoki eta zientifikoa, neurri aproposak eta lidergo partekatua –instituzionala batik bat eta gizarte-ordezkariena- behar ditu. Euskararen gero emankorra ez da arrazoidun eta okertuen arteko liskarretan oinarrituko, ezta hautu ideologiko hutsetan. Zientzia eta borondatea behar dira. Zientzia asko. • **Hitz gakoak:** *Gesellschaft, klaseak, mugak, praktikak, social planning.*

Abstract. Taking Fishman as his starting point, Mikel Zalbide comes out in favour of social planning saying that mere language planning to revive Basque is insufficient. Therefore, if society is the aim, sociology is also needed as well as sociolinguistics and linguistics. For sociology to be able, among other things, to explore how to help or hinder Basque, an analysis of the language practices of the social classes and subclasses is indispensable. Basque has social limitations, these limitations will determine its future; so to smooth out and lessen these difficulties it needs an appropriate scientific diagnosis, appropriate measures and shared leadership, above all from the institutions and the social representatives as well. The productive future of the Basque language will not be based on conflicts between those who are right and wrong, nor on mere ideological choices. Science and determination are needed. Lots of science. • **Key words:** *Gesellschaft, classes, limitations, practices, social planning.*

SOCIAL PLANNING VS. LANGUAGE PLANNING

I
Ni bezalako ez-aditu batek honelako testu baten aurrean oso gutxi dauka esateko. Ezingo nuke sakontasun hau sekula lortu eta hizkuntzaren eta euskararen auzian beti modu *zapping*-nean sartu izan naiz, eta sekula ez naiz geratu hizkuntzalaritza eta soziolinguistikaren soroetan. Beraz esango ditudan guztiak beti soziologia ulertzen dudan ikuspegitik abiatzen ditut. Nire ekarpenak, beraz, nire intuizio soziologikoak jarraituz bideratuko ditut.

Abiapuntu modura, Fishmanen ikuspegian oinarrituz, Mikel Zalbide beraren esaldi bat erabiliko dut: “*ahuldutako hizkuntza indarberritzea (HINBE)* ez da batere lan erraza. Eginbehar delikatu eta konplikatu da hori: tentuz eta begirunez, baina luzamendu handirik gabe eta hari-mutur asko lotuz, egin beharrekoa. *HINBE* hori *social planning* da, ez *language planning* huts, Fishman-en esanean”.

- **Social planning** honetan, Mikel Zalbideren idazkian esplizituki bakarrik hutsune bat somatzen dut: klase sozialen araberako hizkuntz-praktikak aztertzea eta horren ondorioz zelan bilatu lagunduko diguten sektoreak eta hauen barruko azpisektoreak identifikatu.
- **Social planning** eraginkor batek nabarmen gessellschaft den errealitate sozial batean gemeinschaft diskurtso berri bat sortzean asmatzea eskatzen du. Baina Prokustoren dinamikarik ez da posible eta ezin daiteke bere borondatearen aurka Gessellschaft bat Gemeinschaft bihurtu. Trantsizio sozial hau emana dago eta ez dago atzera bueltarik. Gure gizartea oso pijoia eta postmaterialista da. Eta batez ere euskaradun-goia.
- **Social planning** hau lantzeak burgesia nazional propioa identifikatzea dakar eta baita beronen barruan dituen azpimultzoak, hauek bilakatu behar dira-eta erreferentzia guneak. Hegemonia demokratikoa dago jokoan. Burgesia nazionalak estandar kulturalak inposatzen ditu.
- **Social planning** honetan hizkuntzalaritza behar da, soziolinguistika ere, baina batez ere soziologia gehiago behar dugu. Bestela esanda: hizkuntzalaritza, soziolinguistika, borondatekeria politikoa ezin litezke gizarteak joan gura ez duen tokiaren diseinatzaile izan. Euren arteko interes ezberdin eta kontrajarriak uztartu behar dira. Hor datza funanbulismoa. Egokitze lan bat ere izan liteke Zalbideren aburuz: “Buruan duen hizkuntza-plangintza gizarte-plangintza zabal horren altzoan txertatu behar du”.

Hutsune bat somatzen dut: klase sozialen araberako hizkuntz-praktikak aztertzea eta horren ondorioz zelan bilatu lagunduko diguten sektoreak eta hauen barruko azpisektoreak identifikatu.

**Ezker
abertzaleari -
soziologikoari
behintzat-
dagokio burgesia
nazionalaren
lana egitea.
Praktikan egiten
du, orain bere
lana dela
asumitu behar
du. Eta ez da
aukera kontua.**

GOGOETA-ETXEA (ALTUBE ETXEA)

I

- “Hoberena” eta “egin litekeena”. Honetaz asko hausnartu beharra dago. Gizarte politikak. Dirua, dirua eta dirua behar da. Hau herri-politika da. Herri- eta gizarte-politikak dirua eskatzen dute. Idazkian argi dago baliabideak badaudela, pertsonalak behintzat, badago garatzeko programa bat, beraz hortik aurrera ikerkuntza eta esperimentazioa.
- Guzti honetan oinarrituta, atzetik datozenak hausnarketa pertsonal batzuk dira, Zalbideren testuari neurri batean bakarrik egokitzen zaizkionak.

ALDATUKO EZ DIREN KONTUAK

I

Euskarari gertatuko zaiona honelako baldintzetan gertatuko da:

I. Egingo dena edo eztena, Estaturik gabe, biztanleriaren gehiengo abertzale izan gabe eta mundu-hizkuntzen inertiaren kontra garatu behar da. Lanak ez dirudi erraza. Euskararen garapena zaila eta zalantzatia izan da historikoki, eta horrela izaten jarraituko du. Gure patua anormalitatearen errealitatean anibalente funanbulistak izatea da.

II. Egiturak, hiztunak, errelatoak eta babesa behar ditu euskarak.

III. Zein izan liteke subjekturik eragileenetarikoa? Paradoxa anibalentera berriro jota, ezker abertzaleari -soziologikoari behintzat- dagokio burgesia nazionalaren lana egitea. Praktikan egiten du, orain bere lana dela asumitu behar du. Eta ez da aukera kontua. Politikoki beste kontu batzuetan denbora galtzen badu, ba orduan aukera bertan behera geratuko da. Baditugu lehen susmoak.

IV. Hizkuntza batean, garrantzizkoena ahal den eta hiztun -gramatikalki ezjakin ugari tartean- kopuru handi bat izatea da. Aristokraziakarietan erori gabe, euskararen kalitatea dela eta, emaitza-kontu ahal den eta positiboena da euskalgintza eta irakaskuntzaren helburua.

V. Ez gara uste duguna, praktikatzen duguna baino. Gure praktikagunea, pertsona oso modernoek osatua eta modernotasunak zeharkaturiko gizarte batean garatzen da.

VI. Ez dakigu eta ez dugu jakingo baldintza hobereenetan noraino heldu behar izan dugun, baina zentralitatea egungo Autonomia Erkidegoan jarri behar da, berau delako euskararen bilakaera babestua daraman gune politiko eta administratibo bakarra. Euskal lurraldeetan eginikoak ondo erakusten du zer-nolako alde dagoen babesa

edo aldeko hizkuntz politika izan edo/eta liberalismo kulturalean oinarritu. 80. hamarkadaren hasieran, antzeko posiziotan zeuden udalerrri asko eta adibidez konparagarriak ziren Tutera eta Barakaldo, Gasteiz eta Iruñea, eta egun duten egoerak instituziorik eta instituzionalizaziorik gabe ez dagoela etorkizunik erakusten du. Joera antiinstituzionaletarako ez dago espaziorik, bai borroka sinbolikorako.

GIZARTE MUGAK ETA AUKERAK¹

I
Euskarak gizarte-mugak ditu hala landa nola hiriguneetan. Mugekin batera aukerak ere. Mugen esistentzian bat dator gero eta aditu, ekin-tzaile eta arduradun gehiago. Zaila omen da esku artean duguna, bestela aspaldian konpondua legoke.

Lasaitasun jarrerak eta larrialdi garaietako neurriak uztartu beharrean gaude, hori baita gure egungo dilema. Ez dugu non begiratu, non kopiatu eta gugandik kanpo ez dago eredurik.

Teoria propioak garatu beharrean gaude; alde batetik, teoria egokirik ezean fenomenoek kausa beste nonbait bilatzen da, gehienetan borondatean: pertsonalean edo politikoan. Borondatea argudio eskasa da, ez baitago inon gizarte baldintzak eta posizio aurkariak edo etsaiak suntsituko dituen borondate nahikorik². Egoerak argitzeko eta azaltzeko gizarte prozesuetara jo behar da; ez testuingururik gabeko borondate erruduntzailerara. Gizarte-asmoak gizarte-testuinguruetan garatzen dira eta hauek zenbait helburu egingarriak da eta beste hainbat ez³. Beraz, baldintzapen soziologikoak arakatzea egokiagoa da, sozialki egin ezin dena ezin da praktikan ekoiztu eta. Bestalde, zientziak eskatzen duen teoria probisional ausartak behar ditugu, esperimendazio malgua eskatuko dutenak.

Geldiunerako astirik ez dugu. Ezin dugu ahaztu historian zehar inon egin ez den saiakera batean aritu izan garela, uste den baino gehiago asmatu da eta gizarteak oro har kolaboratu egin du. Ezagutza zenbaki oso eskasetatik abiatuta, gizarte oso bat berreskuratu nahi izan diogu euskarari eta seguruenerik hori ezinezkoa da.

Ibilbide historikoan faktore kaltegarri bat modu konstantean agertu da: desadostasuna eta instituzioen aurkako jarrera bortitza.

Euskal herriko arnaguneak hala landa gune nola hirigune *continuum-ean* kokatzen dira, eta edukiaren aldetik continuum hau oso urbano eta modernoa da.

Teoria propioak garatu beharrean gaude; alde batetik, teoria egokirik ezean fenomenoek kausa beste nonbait bilatzen da, gehienetan borondatean: pertsonalean edo politikoan. Borondatea argudio eskasa da, ez baitago inon gizarte baldintzak eta posizio aurkariak edo etsaiak suntsituko dituen borondate nahikorik.

Euskal herriko arnaguneak hala landa gune nola hirigune continuum-ean kokatzen dira, eta edukiaren aldetik continuum hau oso urbano eta modernoa da.

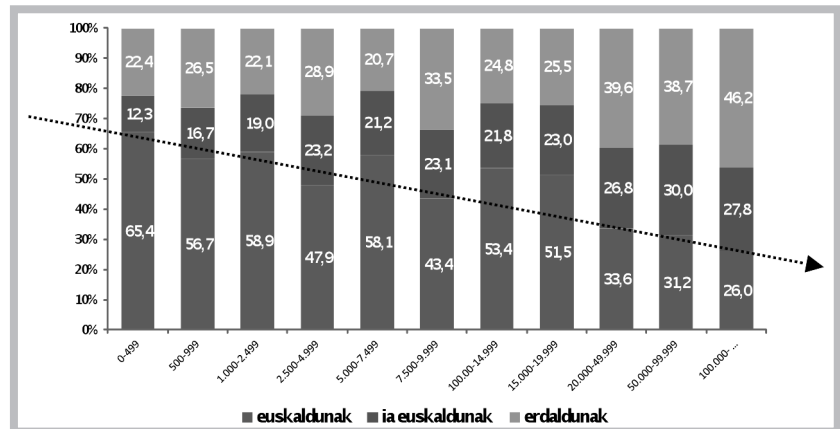
Historikoki, ez dugu burgesia nazionalik izan. Gaur ere ez daukagu eta botere politikorik gabeko klase ertain ikasi bati dagokio lekukoa hartzea.

EUSKARAREN KOKAPEN GEOGRAFIKOA

I

Udalerrien tamainatik abiatuta, tamaina handitu ahala euskararen eza-gutza txikitu egiten dela. Ezagutza kopuru handienak 20.000 biztanle arteko udalerrietan agertzen dira eta udalerrri horietan populazioaren erdiak edo gehiagok euskara daki. Hortik gora, biztanleria gehiagoko udalerrietan euskararen ezagutza heren batetik (%33,6) laurden batekora artekoa (%26) da.

1. Grafikoa: Euskararen ezagutza udalerrien tamainaren arabera (%).

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

1. taula. Euskararen ezagutzaren bilakaera lurraldeka eta EAEn, 1981-2011, (%)

	1981	1991	2001	2011	Hazkundearen biderkatzea
EAE	21,6	26,3	32,3	37,2	1,72
ARABA	3,9	8,6	16,2	23,9	6,12
BIZKAIA	14,9	18,9	25,0	31,2	2,09
GIPUZKOA	39,5	45,9	51,5	53,3	1,34

Iturria: Egileak egina, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuetan oinarrituta.

Etor litekeena aurreikusteko, azken hiru hamarkadetako bilakaeraren azterketa ezinbestekoa da.

Ezagutzaren hazkundera ez da nolana hikoia izan. Erkidego osoan %21,6 izatetik %37,2 izatera. Araban, igoerarik handiena: %3,9tik %23,9ra. Bizkaian, %14,9 zen aurreko ezagutzaren ehunekoa eta %31,2 2011an. Igoerarik leunena Gipuzkoan gertatu da: ezagutza ia %40 zen 1981ean eta egun %53,3 da.

Hazkunde hauen biderkatzeari erreparatuta beste datu esanguratsu bat antzeman daiteke: abiapuntuan euskararen ezagutza altua denean igoera zailagoa dela, Gipuzkoan gertatzen den moduan. Errendimendu marjinal dekrezienteak eragiten ote dio euskarari eta sabai gaindiezin bat edukiko ote du? Datu hutsa ala joera den ikusteko adi egon beharko dugu. Are gehiago, badirudi datu hau interesgarria izan litekeela, ehuneko batetik gora euskaldun berriak egitea gero eta zailagoa izan daitekeelako. Edonola ere, sabaiarena denbora kontu bat baino ez da⁴.

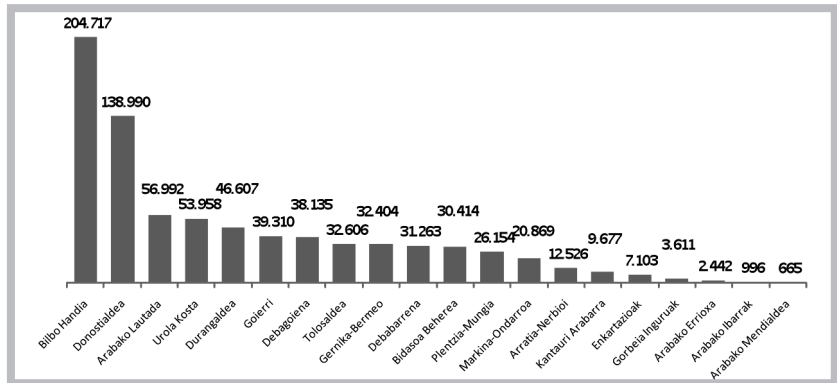
Edonola ere, beste hipotesi bat garatu aldera, posible litzateke ere ezagutzaren hazkundera gora egitea baina abiadura geldoagoan, eta agian hori da etorkizuneko dinamikaren gakoa. Hipotesi honen arabera, euskarak gora egingo du baina gero eta erritmo motelagoan, behintzat abiapuntuan ezagutza nahiko nabarmena deneko kasuetan. Horrela, duela gutxira arte, kezka euskararen ezagutzaren igoera bazen, aspaldian erabilera eta ezagutzaren arteko jautzia joan da. Hurrengo urteotan bigarren lotura hau, ezagutzatik erabilerarenera doana, bultzatu behar da, ze badirudi igoerak logika propio bat duela: goitik hasten denean ez da gehiegi igotzen; bai, ordea, azpitik hastean.

Dena dela, etengabe bi aldagairekin jokatu beharrean gaudela dirudi. Alde batetik, zelan banatzen den euskaldungoa eskualdeka. Eta horren arabera hiriburuetakoe biltzen dute euskaldun kopururik handiena, baina horrek ez du gutxien beste eskualde batzuek egin dezaketen eta praktikoki egiten duten ekarpen estrategikoa. Are gehiago, badirudi egungo egoeran ezinbestekoa dela hurrenkeran datozen eskualdeen parte hartzea: Urola Kosta, Durangaldea, Goierri, Debagoiena, Tolosaldea eta hurrengoak. *Eskualde hauetan jokatzeko eta bermatzen da euskararen etorkizun hurbila*⁵. Horietan daude arnagune erabakiorrak.

Abiapuntuan euskararen ezagutza altua denean igoera zailagoa dela, Gipuzkoan gertatzen den moduan. Errendimendu marjinal dekrezienteak eragiten ote dio euskarari eta sabai gaindiezin bat edukiko ote du?

Badirudi egungo egoeran ezinbestekoa dela hurrenkeran datozen eskualdeen parte hartzea: Urola Kosta, Durangaldea, Goierri, Debagoiena, Tolosaldea eta hurrengoak. Eskualde hauetan jokatzeko eta bermatzen da euskararen etorkizun hurbila. Horietan daude arnagune erabakiorrak.

2. Grafikoa. Euskararen ezagutzaren geografia EAEn eskualdeka zenbaki absolutuetan. 2011.

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Eskualde hauek ez dira guztiz urbanoak biztanleria eta udalerrien biztanleria kopurutik, baina bai kultura urbanoaren hedaduratik. Gehienek gehiago dute urbanotik landa gunetik baino. Beraz, euskararen intentsitate indize batera joko bagenu euskararen ezagutza tasa eta euskaldunak eskualdeka nola banatzen diren ikusiz eta uztartuz, euskarari legozkiokeen kontuetan Donostialdeak Bilbo Handiari nagusigoa kentzen dio eta azken honi asko hurbiltzen zaio Urola Kosta. Bai eskualde honek eta baita bere atzetik datozenek barne hartzen duten euskaldunen kopuruko zifra baino altuagoa lortzen dute intentsitate indizean, beraz estrategikoak dira euskara eta hiriaren arteko talkan. Besteak beste, Debagoiena, Goierri, Gernika-Bermeo, Tolosaldea, Durangaldea eta beste zenbait. Garrantzikoak, esan moduan, Donostialdea eta Urola Kosta dira.

2. taula. Euskararen intentsitate indizea eskualdeka, 2011, (%).

	Biztanleria	Euskaldunak	la euskadunak	Erdaldunak	A: Ezagutza		B: Euskaldunen portzentaia		A X B:	
					%	%	Biderketa	Indizea		
Donostialdea	314.917	138.990	84.686	91.241	44,1	17,6	7,77,1	17,2		
Bilbo Handia	850.643	204.717	244.042	401.884	24,1	25,9	624,1	13,8		
Urola Kosta	70.905	53.958	9.160	7.787	76,1	6,8	520,1	11,5		
Debagoiena	60.268	38.135	11.472	10.661	63,3	4,8	305,7	6,8		
Goierri	65.418	39.310	12.500	13.608	60,1	5,0	299,2	6,6		
Gernika-Bermeo	44.915	32.404	6.828	5.683	72,1	4,1	296,1	6,6		
Tolosaldea	45.934	32.606	7.253	6.075	71,0	4,1	293,2	6,5		
Durangaldea	95.003	46.607	22.975	25.421	49,1	5,9	289,6	6,4		
Debabarrena	53.305	31.263	11.093	10.949	58,6	4,0	232,3	5,1		
Markina-Ondarroa	25.735	20.869	2.465	2.401	81,1	2,6	214,4	4,8		
Arabako Lautada	249.108	56.992	65.209	126.907	22,9	7,2	165,2	3,7		
Plentzia-Mungia	52.878	26.154	14.732	11.992	49,5	3,3	163,9	3,6		
Bidasoa Beherea	74.025	30.414	19.743	23.868	41,1	3,9	158,3	3,5		
Arratia-Nerbioi	22.869	12.526	4.841	5.502	54,8	1,6	86,9	1,9		
Kantauri Arabarra	33.636	9.677	9.420	14.539	28,8	1,2	35,3	0,8		
Enkartzioak	31.147	7.103	8.473	15.571	22,8	0,9	20,5	0,5		
Gorbeia Inguruak	8.559	3.611	2.061	2.887	42,2	0,5	19,3	0,4		
Arabako Errioxa	11.326	2.442	2.477	6.407	21,6	0,3	6,7	0,1		
Arabako Ibarrak	5.840	996	1.469	3.375	17,1	0,1	2,2	0,0		
Arabako Mendialdea	3.155	665	663	1.827	21,1	0,1	1,8	0,0		
EAE	2.119.586	789.439	541.562	788.585	37,2	100,0	4.511,6	100		

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Panorama hau osatzeko, hiriaren errealitatea eta hiriburuek jokatzen duten rola ezin dira ukatu eta bizi izan duten bilakaera esanguratsua azpimarragarria da: Bilbok hirukoiztu egin ditu euskaldunak, Donostiak bikoiztu eta Gasteizek zortzi aldiz biderkatu. Ehunekoetan ere gora egin du euskararen ezagutzak eta 1981eko egoerarekin erkatuta, Bilbon eta Gasteizen laurden batek daki euskara eta Donostian %40k.

Gainontzeko udalerrri kopurutsuenek normalean lurraldeko dinamika-
ren eredu jarraitzen dute. Horrela,

1. Udalerrri askotan euskara praktikan ez egotetik %20 ingurura igo da eta beste muturrean oso ezagutza altuagoetatik hasitakoek igoera leunagoa ezagutu dute.
2. Praktikan ia euskaldun elebakarrak zirenak euskaldunen ehuneko txikitu egin dute.
3. Eta, azkenik, badaude zenbait udalerrri hazkundean atzerakada txiki bat pairatu dutenak 2001 eta 2011 artean, atzerriko immigrazioa eta gune erresidentzialen ezarketaren ondorioz, seguruenik.
4. Oso nabarmen ikus litezke prozesu hauek, 10.000 biztanletik gorako udalerrri guztiak kontuan hartuta eta 1981etik 2011 artean eza-
gutza tasetan bizi izan duten bilakaera aztertuta (Ikusi 1. erans-
kina).
5. Donostiak ere beste eredu bat erakusten du: euskaldunena da talderik kopurutsuena, ia euskaldunak eta erdaldunen aurretik dago zenbaki absolutuetan. Eredu hau Gipuzkoan hedatuago dago, baina Bizkaian ere gertatzen da -Galdakao, Durango- (8. Grafikoa).

HIRIA, KULTURA ETA INDIBIDUOA: ANBIBALENTZIAN BIZI ETA ASMATZEN SAIATU

I Teorikoki behintzat, badirudi, hirian eta epe luzean jokatzen dela euskararen biziraupena, baina baita ustez biziraupen bermatua leukakeen udalerrri txikietan ere.

Nolanahi ere, hirietan ezagutza eta mintzajardunaren presentzia ugaldutzean, errenkan ibiliko da euskara.

Euskararen etorkizuna eta hiriarekiko harremana anbivalentziaz josia dago, eta agian hitz honek beste edozeinek baino hobeto azaltzen du datorkigun ibilbidea. Anbivalentzia teoriko eta praktikotan ibiliko beharko duten funanbulistak gara euskaldun, euskaradun eta euskararen etorkizunarekin kezkatu guztiok.

**Hiriaren
errealitatea eta
hiriburuek
jokatzen duten
rola ezin dira
ukatu eta bizi
izan duten
bilakaera
esanguratsua
azpimarragarria
da: Bilbok
hirukoiztu egin
ditu
euskaldunak,
Donostiak
bikoiztu eta
Gasteizek zortzi
aldiz biderkatu.**

Euskararen etorkizuna eta hiriarekiko harremana anbibalentziaz josia dago, eta agian hitz honek beste edozeinek baino hobeto azaltzen du datorkigun ibilbidea. Anbibalentzia teoriko eta praktikoan ibiliko beharko duten funanbulistak gara euskaldun, euskaradun eta euskararen etorkizunarekin keztatu guztiok.

Gertagarria da oso, hiriek eta batez ere hiriburuek udalerrri txikiagoetan euren dinamika irradiatzea, alderantziz baino. Euskal Herrian oso errotua dagoen modernotasun berantiarrek jarreraren likidotasuna eta gizarte-egitura, instituzio eta errelato kolektibo beharkor edo koertziboen suntsiketa erlatiboa dakar, eta euskaldunoi biziki eragiten/kaltetzen digu.

Hiri-kulturaren garaipenaren ondorioz, Euskadi, euskaldunak eta, oro har, abertzaleak estrabikoak dira/gara: kultur- eta politika- eskarietan kolektibistak baina eguneroko bizitzan indibidualistak. Euskaldunek (areago euskaradunek) janzkera tradizionaletan joera postmaterialistak ezkututzen dituen taldea osatzen dute⁶. Modernoegia da Euskal Herria. Euskal kultura, hedabide euskalduna, bertsolaritza eta beste hainbat arlo kultural izaera modernoek josia dago⁷. Azken urteotan kultura honek euskal kultura inbaditu eta bere egin du, beraz hiri munduak aspalditik daude euskarara helduak⁸. Egungo euskalduna akzioz edo omisioz modernoa da. Zalbideren testuan nekazalgunea hiritartzea ere arrisku gisa ulertzen da. Transizio hori eginga dago, euskara gaurkotua dago, beraz modernizatua. Eta hori etorkizunerako konstante bat da, datu aldaezin bat.

Geografikoki ez bada ere, euskara ahul agertzen da Bilbon eta Gasteizen; ez Donostian. Hiruretatik, Donostian bakarrik euskaldunen ehunekoa ia-euskaldunak edo erdaldunak direnenena baino handiagoa da. Beraz, Donostiarako errezeta eta Gipuzkoa osorakoa ia beste parametro la-saigoetatik aztertu beharra dago.

Kontua euskara ezagutzen dutenen kopurua bada, fokismoa praktikatu ote daiteke eta posible ote da hiriak inguratzea eta setiatzea? Ez dago indar nahikorik ezta masa kritikorik ere horrelako ekimen batentzako. Eta momentuz, ezta beharrik ere. Hiriburuek neurri handi batean prozesu endogenoekin indartu beharko dute, euskararen hedadura barruko dekantazioak ekarriko du, eta arretaguneak eta indarrak banatu beharko dira hiri eta landa guneen artean. Hiriak irabazteko ezin dira udalerrri eta eskualde estrategikoak babesik gabe utzi. Bakoitzari berea eman, eta estrategia lokalizatu eta girotuak sortu behar dira.

Babesak bikoitza beharko du izan:

- 1) instituzionala, eskualde hauetan gizarte prozesuek euskara eta bere erabilera elikatzen jarrai dezaten, eta
- 2) soziala, hiri eta kultura urbanoaren indar koertzitiboak eskualdearen barne prozesuak galgatu edo ahuldu ez ditzan. Alde instituzionaletik,

udalerrri eta eskualde hauen dinamika suspertu eta indartzea dakar, euskararen intentsitate maila mantentzeko gaurdaino agian izan ez ditugun programa eta plangintzak asmatuz eta sendotuz. Sozialki, euskara harrotuz eta euskaldun izatearen balioa gizartean zabalduz.

Euskalduntasunari eta euskaldun izateari legozkiokeen betebeharrei izaera tragikoa⁹ kendu behar zaie eta hiztun izatearen nahikotasuna agertu behar da. Arazoa, arazoetako bat, ezagutza eta erabileraren arteko jauzian badago, hitz egitearen balioaren bideak bila ditzagun, bere eguneroko normaltasunean, beste inolako sakralizaziorik gabe. Iraganekoa den jarrerari, herrietakoak hirietakoen aurrean konplexuz beterik egon izanaren ondorio linguistikoei, buelta eman behar zaio eta solas soilaren balioa aldarrikatu behar da. Horretarako gizarte prozesu erabakigarriak ezarri behar dira, eskualde hauetan arruntena eta berezkoa euskaraz solastea izan dadin. Burura datorkit, esku banakako finala irabazi ondoren Iribarriaren hitz egiteko modu berezkoa. Hori bakarrik da posible Gipuzkoan gaur egun eta Bizkaiko hainbat udalerritan.

Kezkatzeko datu ugari dago, batez ere belaunaldien arteko prozesuari lotuak: desagertzen doazen belaunaldien ordezkoen atxikimenduak dakarrena esaterako. Oro har, arazoa bikoitza da:

- 1) Nola ugaldu hiztun kopurua, eta
- 2) dakien pertsona batek zergatik hitz egiten ez duen.
- 3) Lehen arazoa, denbora kontua da, hezkuntza sistematik etorriko da batik bat; beraz, konfiantzaz jokatu eta etengabe hezkuntza sistema hobetu beharra dago.
- 4) Bigarrenak zeresan gehiago eman du, asko idatzi da, analisi sakonak egin izan dira, baina ezin dugu:
 - gupida gabe jokabide hori salatu eta, batez ere,
 - bide edo azalpen errazik proposatu.

Arrazoi soziologikoei eta sare sozialek hobeto azaltzen dute hiztun isilaren egoera, borondate edo arrazoi pertsonalek baino. Ez dut honen inguruan inolako zalantzarik egiten. Hitz egin beharra edo hiztun aktiboaren diskurtsoa guztiz presente dagoenean, hiztungaiak euskaraz egiten ez badute ezinezkoa zaielako da. Isiltasunaren espiralak azaltzen ditu ederto mututze prozesuak. Espiralari zelan buelta eman da gakoa.

Bourdieu jarraituz eta 'hizkuntz trukaketen ekonomia'-ren printzipioak jarraituz, gune atomizatuek, pertsona bakartiek, erabilera intermitenteek ezin dute komunitate lagungarri sendorik sortu. Hirietan ez dugu "auzo

***Euskaldun-
sunari eta
euskaldun
izateari
legozkiokeen
betebeharrei
izaera tragikoa
kendu behar zaie
eta hiztun
izatearen
nahikotasuna
agertu behar da.***

**Arrazoi
soziologikoen eta
sare sozialek
hobeto azaltzen
dute hiztun
isilaren egoera,
borondate edo
arrazoi
pertsonalek
baino.
Hitzungaiak
euskaraz egiten
ez badute
ezinezkoa
zaielako da.
Isiltasunaren
espiralak
azaltzen ditu
ederto mututze
prozesuak.
Espiralari zelan
buelta eman da
gakoa.**

euskaldunik” eta herrietan hiztun ezinduak ditugu. Euskararen hazkunde gertagarria gune geografiko zehaztugabe batean garatu beharra dago, jakin gabe trinkotzea edo sakabanaketa den aproposena. Arazo ikus litekeena, agian aukera da. Batek daki!

Beste maila bateko arazoak? Lanak hain handi eta ugariak izanda, ez dago atsedenerako astirik eta eremu guztietan ekin behar da. Baina bestalde ezin zaio gizarte bati edo gizarte bateko sektore bati militantzia etengabearen jarrera mantentzea eskatu. Antropologiak momentu sakratu eta profanoak bereizi behar direla frogatua du. Ernest Gellner antropologo handiak komunismoari eta marxismoari ikusten zien akatsik handiena bi eremu horiek bereizi ez izana da, dena sakratua zelako edo bilakatzen zelako, baita eguneroko bizitza ere. Ezin dugu horraino behartu hiztuna, atsedena beharko du¹⁰. Seguruenik, magikotu dadin euskarak errelato berri bat behar du, baina berreskuratzearen mitologia agortua dago. Horregatik, euskarari bizi diren edo euskarara hurbildu diren hiritarrei bekatuan bizitzea permititu beharko zaie, munduaren zama (edo euskararen salbazioa) eta erantzukizuna eramatea ez baita erraza.

Neke hau dela eta, hiriak euskaratik askatzeko balio diezaguke. Aurreko belaunaldi euskaldunentzako, konplexua sortzen zeneko tokia zen hiria, onarpena bakarrik arrote edo ezjakinaren rolak betetzetik zetorrelarik¹¹. Ondorioa? Isiltasuna! Gaur, ordea, hiztun osoa ez denarentzako, hiria hainbat koertzioetik urruntzeko ezkutaleku aproposa da, aproposena, hirian baino ez gara (edo izan gaitezke) anonimoak eta. Hirian isiltasuna hobeto izkutatu daiteke, behar den baino euskaraz gutxiago hitz eginda.

Anonimotasuna eta komunitatea. Anonimotasunak komunitatea errotik erasotzen du, taldekideak komunitateko muga eta ohituretatik urruntzeko aukera ematen baitu¹² eta talde kontrola ahuldu egiten baita. Bestalde, euskararen salbaziorako eta praktikarako nolabaiteko gizarte kontrola berreskuratu behar da. Hiria, besteak beste:

- Gune fisikoa, bizipen berri eta ugarien gunea ere eta ugaritasun eta dibertsitatearen kokalekua da.
- Beraz, modu naturalean garatzen ez den zerbaitek, etsaia dauka hirian. Hori gertatzen zaio euskarari. Aspaldian desagertuta zegoeneko espazioa berreskuratzea zaila izango du eta, agian, lortuko ez duenaren hipotesia edo bakarrik neurri batean aurrera egingo duenarena aurreikusitako eta garatu beharko genuke¹³.
- Momentuz, hiria desleku¹⁴ bat izan daiteke euskarantz, aspaldian desagertu zen eta berrerritzen joan behar du, landare

kolonizatzaile baten antzera. Legeak lagundu diezaioke noski, baina aurreko landareak ordezkatzeko edo aurrekoen artean kokapen arruntak eta estrategikoak bilatzeko gaitasunean datza bere arrakasta edo porrotaren emaitza¹⁵.

- Hiriaren dinamikak gainera erantzukizuna leundu eta desagerrarazi egiten du, hiztuna askeago sentitzen da eta lokarri afektiboa urtu egiten da. Edo urtzeko aukera gehiago ematen du¹⁶.
- Gune komunitarioetan halabeharrez mantendu behar diren pautak erraz alboratzen dira talde kontrolak guztiz presente ez daudenean edo modu baretuan aplikatzen direnean. Hirian gainera, joko zail batean edo ia dilema batean autokokatzen da euskara: zelan aplikatu arau komunitarioak komunitaterik ez dagoen tokian. Hirian baino ez? Egun, ustea daukat Euskal Herri osora zabaldu dela egoera hau.
- Hiriak, beraz, jokamolde oso aukerakoa permititzen dio pertsona euskaldunari, kontrolik gabekoa eta horrek euskara erabili beharretik libratu egiten du. Hor dator magikotzearen beharra osakin afektiboa indartzeko eta erabilerarako jautzia ahalbidetzeko. Nola lortu? Auskalo! Patxadaz eta konfiantzaz.

Anbibalentzia etengabe batean mugitu beharraren ondorioz, euskarak hirietan egoera sakabanatua ezagutzen du eta, era berean, erreferentzia nagusia balitz bezala funtzionatu behar du, gutxiengo oso aktiboak eta enklabeak sortuz. Sektore askoren hautematean halaxe da: euskaratik oso urrun bizi diren pertsona askok, gain errepresentazioaren¹⁷ jarrerari esker, euskararen irrupzioari dominazio kutsua hartuko dio¹⁸.

Elkarrekiko harreman mingarriak ekiditeko bideak bilatu behar dira¹⁹. Honelako egoerek, eta oro har *neurotikoen aliantzak*, ba ote dute erregulazio posiblerik? Egoera delikatuak izaten dira eta normalean maila pertsonalean eragiten dute eta jarrerak -positiboak batzuk, negatiboak gehienak- sortzeko oso egokiak izaten dira. Horrelako egoeretan, eskari duinak erantzuteko justiziak espazio eskasa izaten du. Duintasunaren orde edo arrazoi osoaren logikaren orde *arrazoizko egokitzeak* behar dira²⁰.

Hirian euskara behar ez izatea edo zailtasunengatik euskara alboratzeak hiriak euskarari erresistentzia forma anitzetan kontra egin diezaiokeela erakusten du. Hirian hobeto antzeman daitezke euskararen aldeko eta kontrako sektore sozialak. Agregatu estatistiko hauen praktika kulturetan klase posizioak erantsiak datoz, boteredunak edo boteregabeak:

**Modu naturalean
garatzen ez den
zerbaitek, etsaia
dauka hirian.
Hori gertatzen
zaio euskarari.
Aspaldian
desagertuta
zegoeneko
espazioa
berreskuratzea
zaila izango du
eta, agian,
lortuko ez
duenaren
hipotesia edo
bakarririk neurri
batean aurrera
egingo
duenarena
aurreikusit eta
garatu beharko
genuke.**

Gero, euskaldungoa legoke: klase altu, ertain eta behekoaz osatua dago. Altukoa zati txiki bat, ertaina ugaria eta behekoa eskasa.

- Euskaratik aparte bizi den talde boteretsua. Euskarari dagokionean errealitate paralelo batean bizi dira eta bizi daitezke. Sektore honen baitan badago abertzale bozkatzen duen sektore bat euskararen hautua egiten ez duena.
- Klase ikasi itxaropentsu eta estrategiko erdalduna. Badago beste sektore bat, profesional eta lizentziadunena, euren seme-alabentzako euskara ereduak aukeratu dituen, eta aurrekoaren besteko kapitalak ez baditu ere, ez dira askoz txikiagoak, behintzat kapital kulturalari dagokionean. Sektore honek goranzko mugikortasuna bizi du. Denboraren poderioz eta estatus sendo bat mantentzen badute klase ertain altua bilakatuko dira etorkizunean. “Sasi-aristokrazia kultural” gisa jokatu dezakete, ez agian eurak, baina bai euren seme-alabak. Bidaide indartsu bat bilatu ahal du euskarak sektore honetan, baina bidea luzea eta geldoa da, seme-alabengana transferitzen dena. Seme-alabak hitzun osoak bilakatu daitezten, gurasoenganako kanpaina neurtu eta ondo zuzenduak helarazten asmatu behar da.
- Gero, euskaldungoa legoke: klase altu, ertain eta behekoaz osatua dago. Altukoa zati txiki bat, ertaina ugaria eta behekoa eskasa. Gizarte egituraren oso ondo kokatua dago, maila intelektual handikoa da, ekonomikoki sendoa, eta ezaugarri hauek gora egiten dute euskararen ehuneko altuenak dituen Gipuzkoan. Oro har, egituraren aldetik euskaldunek ez dute arazo handirik eta printzipioz euskara harrotzeko nahikoa gizarte baliabide dute. Sektore honetan estrategikoa da hezkuntza eta administrazioaren maila guztietan ari den azpisektore ugaria. Hauen eta zenbait sortzaileren esku dago euskara eta bere gaitegia berri eta gaurkotzea. Jarrera eta baloreei dagokienean oso modernoa da sektore hau.
- Ondoren, behe klase gehiena, hezkuntzaren bidez, euskarara ailegatu da. Azpisektore honek ez du gizarte boteririk eta ez dira erreferentzialak, baina kopuruaren ikuspegitik euskararentzako ezinbestekoak dira, hitzun hazkundea besteak beste hortik etorriko da eta. Euskara behar dute ezinbestez, berari esker goranzko mugikortasuna bermatu dezakete eta. Eta euskarak behar ditu ezinbestez eta euskararen konfidantza izan dezaten konbentzitu behar ditugu.
- Atzerri-immigrazioa dator azkenik. Immigrazioaren kopururik handiena hirietan dago eta normalean bi erronka daude biztanleria honetik: 1) Batez ere, A eredura joaten dira eta gehienetan inolako hezkuntza berrikuntzarik ez duten zentroetara, beraz

hemen badago zeregina instituzioetatik eta gobernutik, eta 2) immigrazioak euskararen arazo batzuk indartzen ditu, baina ez du berririk sortzen²¹. Programa integrala eskatzen du immigrazioa eta euskararen arteko harremanak, mugimendu batean bi helburu betetzeko: gizarte-inklusioa eta hizkuntzarena ere. Harreraren prozesua bukatuta eta hizkuntz aniztasunean hierarkia logikoak ezarrita, bada edo heldu da interbentzio integral honi aurre egiteko unea.

Hurrengo taula honetan, sektore bakoitzak euskararekin duen harremana zehazten dugu. Egia esan ez dugu ikerketa zehatzik honen inguruan eginik, beraz intuizio informatu batetik egiten da ezaugarritzea. Edozelan ere, beste gai batzuetarako balio badu (identitate, ideologia, estatu forma, eta antzekoetarako), euskararako ere abiapuntu gisa balio digu.

Horregatik, euskararen diskurtsoetarako, sektoreka euskara eta bere eskaintza zatitu beharrean gaudelakoan nago, eskaintza bereziak eginik, eta horrek inbertsio ekonomiko handia, ikerkuntza sakonak eta publikitate kanpaina zuzenduak eskatzen ditu.

3. taula. Euskararekiko hurbilpena sektore/klase eta kapital ezberdinen arabera.

Sektoreak	Kapitalak			Euskarara hurbildu
	Ekonomikoa	Kulturala	Soziala	
Goi klasea	Handia	Handia	Oso handia	Oso gutxi /la ezer
Hiri klase ikasia	Dezentea	Handia	Handia	Erdizka
Euskaldungoa	Dezentea	Handia	Handia	Erabat
Behe klasea	Eskasa	Eskasa	Eskasa	la erabat
Immigrazioa	Oso eskasa	Oso eskasa	Eskasa	Gutxi

Iturria: Egileak egina.

Egoera hau zientifikoki aztertzeaz dago, eta ez legoke txarto sektore hauetan -klase eta azpiklaseetan- euskararekiko zer-nolako diskurtsoak eratu eta mantentzen diren ezagutzea. Grafikoki honela geratzen dira klase sozialen euskararekiko posizio sozialak:

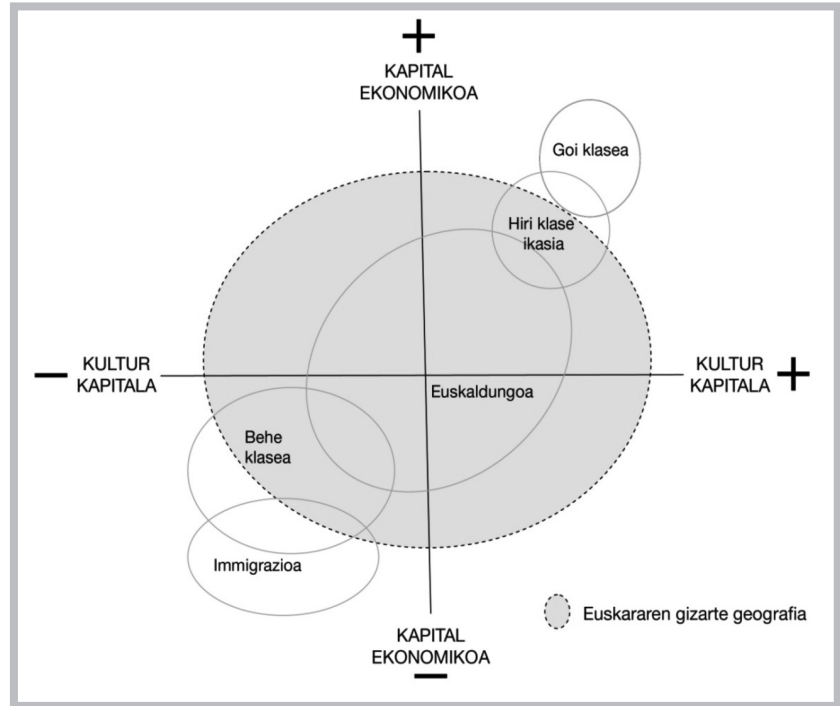
Euskara, ondorioz, euskara, klase sozialak eta posizio etnopolitikoak elkar topatzen duteneko bidegurutze konplexuan kokatuta dago ere. Grazia handiz esaten zuen Nerea Azurmendi kazetariak ez zekiela edo bidegurutze edo errotonda batean geunden euskararekin. Ezberdintasun

Sektore honetan estrategikoa da hezkuntzan eta administrazioaren maila guztietan ari den azpisektore ugaria. Hauen eta zenbait sortzailereren esku dago euskara eta bere gaitegia berritu eta gaurkotzea. Jarrera eta baloreei dagokienean oso moderno da sektore hau.

Egoera hau zientifikoki aztertzeaz dago, eta ez legoke txarto sektore hauetan -klase eta azpiklaseetan-euskararekiko zer-nolako diskurtsuak eratu eta mantentzen diren ezagutzea.

ideologikoa eskasa da Euskadin eta handia ordea nazionalismoaren eskalakoa. Beraz, euskarak beti erregai ideologikoa izaten jarraituko du.

3. Grafikoa. Euskararen gizarte/klase geografia.

Iturria: Egileak egina.

Diskurtsiboki eta historikoki ulerkerak etnikoan badago hutsune oso nabarmen bat: *euskaltasuna*²². Sortu barik dago eta, txarrena, ezin da sortu. Sabino Aranarengandik hasita logika etnikoa bakarrik formalki aldatu da, ez errealtate materialean. Agian, maila pertsonalean posible da, baina kolektiboki ez da egon izan emankor edo erabakior izan litekeen errebisiorik²³. Horrela, hemen *abertzaleak* eta *espainolistak* daude²⁴. Euskaltasunak, euskaltzaletasunak, euskara suspertzen lagun dezake, baina dagoen jauzi etnikoarekin euskara batik bat abertzaleena baino ez dela kontsideratuko da. Abertzale sutsuek inplizituki hala uste dute eta aurkari indartsuek euskaratik urruntzeko egoera hau baliatu egiten dute, euskara baztertzeak sinbolo modura erabiltzen dela esanez. Gainera abertzale askoren kontraesana -euskara idealki maitatu, baina ez ikasi, ez eta gutxiago erabili, modu erritualean ezpada²⁵- oso ondo datorkie izaera sinbolikoa sinesgarri izan dakien.

Sektore aurkariak erakartzeko logika etniko hau apurto eta ordezkotzat asmatu behar da, bestela ezagutzaren hazkundearen sabaia nabarmenagoa izango da, eta honelako egoeretan justiziaren printzipioak ez du inolako eraginik eta ikuspegi errealista batetik txikiak eman behar du amore beti. Zoritxarrez, abertzale izateko ez da euskara jakin behar, eta bozka abertzalea ematen dutenek euskara ikasi izan balute askoz egoera osasuntsuagoan egotea ekarriko luke²⁶. Erabakigarriena ez da euskara, bozka ondo edo egoki ematea baino. Herri bakoitzak bere historia propioa du eta Bourdieuk behin eta berriz esango duena aplikatu liteke hemen: ezerezetik zaila zerbaite ateratzea. Honetan ere euskarak anibalentzian jokatu behar du. Funanbulismo jokoetan trebatu beharra dago.

Euskararen erronka batzuk, beraz,

- 1) Hiriak eta modernitateak euskara bera ere kolonizatu du. Hiritar hitzak herritar hitza ordezkatu behar du lehenbailehen, dugun gizartea ulertu nahi bada.
- 2) Honek guztiak eta hiriarekiko kontaktuak kalitate eskasagoko euskara dakar, behintzat Gipuzkoa ez den gainontzeko lurraldean²⁷. Hizkuntza kalitatea sakrifikatu behar da ezinbestean, hizkuntza kontuetan ez dago prozesu linguistikorik soziologikoen gainetik gera litekeenik.
- 3) Hipotesi honetatik abiatuta eta gerta litekeena aurreikusita, bide berritzaileak aztertzen joatea ezinbestekoa da eta epe ertain eta luzean kalitatea eta hedadura uztargarri izan daitezen tresnak sortu behar dira.

Bestalde, hiriak, modernotasunak, azken mendeko historia eta errealtate materialak euskararen estatusa kaltetu egin dute eta bere des-komunitarizazio prozesua azkartu. Adin eta belaunaldi kontuek adierazten digute euskara modu mekanikoan erabiltzen dutenak desagertzen doazela eta horien ordezkariak askok euskara ikasia dakarte eta modu erreflexiboan praktikatzeko dute. Soziologian elkargotik (*gemeinschaft*) gizartera (*gesellschaft*) doan jauzia da, komunitatetik gizaki bakunera, afektutik kalkulura. Automatismoen ordezkariak, eta nahitaez, honekin batera ekonomia kognitiboa, erabiliko da momentu bakoitzean errazena egiten den hizkuntza erabiltzeko. Gehienetan, oraindik ere eta tarte luzean, ezinbestez gaztelera²⁸. Kalkuluaren izaera maltzurra baztertu beharreko tesia da. Ez da maltzurkeria; baldintza soziologikoa da kalkulua.

Hizkuntza bati gerta lekiokoen egoerarik hoberena bere hiztunek hizkuntza hori zergatik erabiltzen duten ez jakitea da, beraiena delako,

Bestalde, hiriak, modernotasunak, azken mendeko historia eta errealtate materialak euskararen estatusa kaltetu egin dute eta bere des-komunitarizazio prozesua azkartu. Adin eta belaunaldi kontuek adierazten digute euskara modu mekanikoan erabiltzen dutenak desagertzen doazela eta horien ordezkariak askok euskara ikasia dakarte eta modu erreflexiboan praktikatzeko dute.

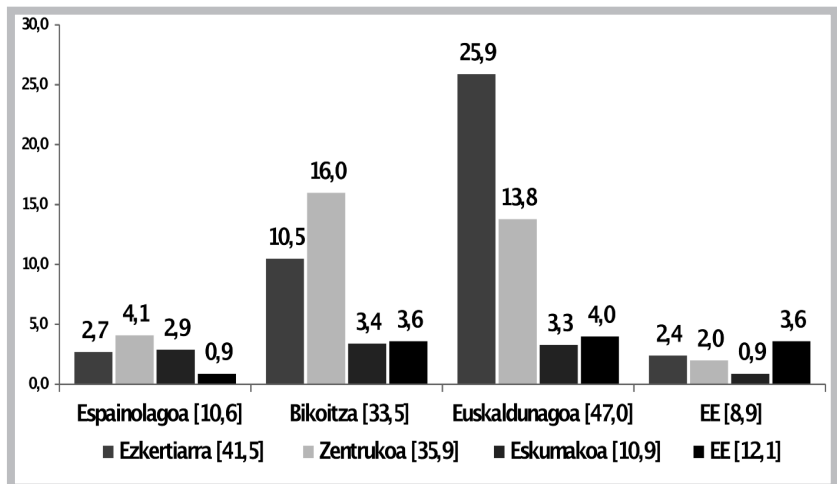
Zertarako ekin gutxitua den hizkuntzan, ezelako ahaleginik gabe, eta errazago, beste bat badu? Osagai edo ikusmolde normatiboetatik aparte egoera honek hausnartua izan behar du, arazo erradikalek neurri sakonak behar dituzte eta. Galdera honi erantzun ezean, azalpen gisa borondate edo justizia kontuetara joko dugu, eta horietan ez dago soluziorik.

izan delako eta besterik eskura ez dutelako. Gizarte eraikuntza guztiak naturalizazioari esker indartu eta egonkortu dira. Egoera horietako hiztunek dakitena praktikatu dute. Dakitena egin. Egoera ideala da hori.

Hiztun honen ordez beste hizkuntza bat euskara bezain ondo edo hobeto dakiena dator eta honek hainbat buruhauste sortuko du, eta bizi ere. Zertarako ekin gutxitua den hizkuntzan, ezelako ahaleginik gabe, eta errazago, beste bat badu? Osagai edo ikusmolde normatiboetatik aparte egoera honek hausnartua izan behar du, arazo erradikalek neurri sakonak behar dituzte eta. Galdera honi erantzun ezean, azalpen gisa borondate edo justizia kontuetara joko dugu, eta horietan ez dago soluziorik. Ondorioz, hiria komunitate bilakatu behar dugu euskararako, jakinda ere kontrakoa erraz gerta litekeela: landa gunea guztia gazteleraz hiritartzea.

Irabazi-galerak ondo neurtu. Hiri mundu eta mundu hiri joko honetan, hiriak irabazi ez arren, oso inportantea da udalerrri eta eskualde erabakigarriak ez kaltetu edo galtzea. Baten ametsean ezin da bestea ahuldu. Euskararen bermea Gipuzkoako tamaina erdiko udalerrietan eta Donostian dago momentuz. Bitartean eskolak euskaradunak egiten jarraitu behar du eta horren guztiaren ondorioz euskararen aldeko dekantazio prozesu berriak sortuko dira.

4. Grafikoa. Gizarte sektore metatuak identitate nazional subjektibo eta ideologia eskalaren arabera.

Iturria: Egileak egina, Immigrazioaren Barometroan oinarrituta, 2009, Ikuspegi.

Euskarak hiria irabazteko anbigualentzia ugariko prozesuetan aritu behar du eta gorabehera askorekin sortzen ari zaio berreskurapenaren

prozesua gidatu eta lideratu dezakeen subjektu sozial indartsu bat. Beraz, pazientzia, lasaitasuna, diskurtso berriak, helburu egingarriak seinالاتu beharko dira, egungo eskualde erabakigarriak mantenduz eta hiriak sendotuz. Non dago berreskurapen honen sabaia? Zaila da esatea, baina, sekula lortu ez arren, berreskurapenak izan behar du helburua. Perspektiba honetatik zaila egiten zait zenbait iritziren kondeszendentzia ilustratua ulertzea²⁹. Badirudi toki guztietan egin izan denak, jakinda ezin litekeela burutu Euskal Herrian ez eta erkidegoan ere, beldurtu egiten dituztela bizitza barkatzen diguten errealista maltzur hauek. Gainera, irribarre irabazlearen harrokeriarekin, alde zurretik eraiki duten aurkariaren irudiari ea borroka nahi duten zirrikaka eta galdezka datoz. Eskerrak euren buruak gizatiartzat dituztela!

Working in progress honetan, urratsak etengabe errebisatu beharra dago baina badirudi bide egokia hartu dela, abiadura ere ez da txarra, eta txango honek merezi du. ●

OHARRAK

1. Ondoren datorrena “Euskararen biziberritzea euskal herriko hiriburuetan”, Euskaltzaindiaren JAGON XIX. Jardunaldietarako (2014ko azaroak 14) prestatu nuen testuaren laburpen bat da. Testu hau bere osotasunean EUSKERA aldizkarian argitaratu zen “Hizkuntza praktikak hiri mundu eta mundu hirietan: Anbibalentziaren presentzia” titulua-rekin, *Euskera*, 59, 2., Euskaltzaindia, Bilbo 2014, 503-544 orri.
2. “Borondate politikorik balego” esaten den bakoitzean gertakariak laborategi batean gertatzen direnaren irudia ematen da. Errealitate soziopolitikoan edo kulturean borondate bati beste bat kontrajartzen zaio, eta hori ez da borondate kontua, botere kontua baino. Maila pertsonalean hiztunari zama astuna eta erantzukizun handia egozten zaizkio, euskararen egoera bere bizkar gainean eramango balu bezala.
3. Aurrerago aipatuko den moduan, euskaltasuna ez da posible izan gure historia eta proposamen etniko-politikoan, eta hutsune nabarmen bat da.
4. Euskara XXI ponentzia aurkeztu zenean, *Euskal Herrian Euskaraz Elkarrekin* euskara Erkidegoan erreuperatzeko 175 urte behar zirela esan zuen eta Nafarroan 800. Kalkulua egiteko modutik aparte, euskarak aurrera egingo badu epeak ez dira arazo.
5. Halaxe ikusten zen nabarmenki jardunaldietan Olatz Altunak erakutsi zituen mapetan.
6. Javier Elzo eta Maria Silvestre (Zuz.), *Un individualismo placentero y protegido. Cuarta encuesta europea de valores en su aplicación a España*, Deustuko Unibertsitatea, 2010.
7. Bertsolaritzak azken 10 urteotan ezagutu duen gai berrikuntza oso adierazgarria da. Soziozentrismoa nagusitu da eta ikaragarria da, nahiz eta bertsolari emakumeek zalantzan jarriko duten, genero ikuspegiak ekarri dion eraldaketa.
8. Atxagak hitz egin zuen *Euskal Hiriaz*.
9. Izaera dramatikoak mantendu egin behar da. Graduzkoa da bereizketa, baina ez dakit hobeto zehazten.
10. Euskaldun izatea oso nekeza izaten da. Ruper Ordorikak kantatzen duen moduan “Inork ez zidan esan euskaldun izatea zein nekeza den, Hobe nuela hautatzea Munduko hiritar izatea”, *Zaindu duzun maite hori* kantan.
11. ETaren biolentzia desagertuta berriro dator ‘basati onaren’ promozioa, *Ocho apellidos vascos* pelikulak erakutsi duen moduan. Berrogei urte eta gero hau!

Euskarak hiria irabazteko anbibalentzia ugari prozesuetan aritu beharko du eta gorabehera askorekin sortzen ari zaio berreskurapenaren prozesua gidatu eta lideratu dezakeen subjektu sozial indartsu bat. Beraz, pazientzia, lasaitasuna, diskurtso berriak, helburu egingarriak seinالاتu beharko dira, egungo eskualde erabakigarriak mantenduz eta hiriak sendotuz.

12. Oso interesgarriak dira Manuel Delgadok “in-diferentziaren” alde egiten duten hautua. Bere ustez, “diferentziara daraman eskubidea”ren parean ezezagun izateko eskubidea ere bermatu behar da. Ezin dugu pertsonarik taldekatu bere nahiaren kontra. Ezin ditugu talde etnikoak parke tematikoak bilakatu. Immigrante batek eskubidea osoa eduki beharko luke des-senegalدارra izateko, kasu.
13. Zenbaitetan hiria, hiriburua, euskararen kokagunea izan denaren inguruan zalantzak bidezkoak dira.
14. Marc Augé. *Los no lugares. Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad*, Gedisa, Bartzelona, 1993. Bereziki, hirugarren kapitulua. Deslekua identitate-, harreman-edo historia-tokizat ulertu ezin den lekua da.
15. Euskarak kopurua, beraz, hiztun arruntak, eta eliteak behar ditu hirietan.
16. Euskararekin balio digu Zygmunt Baumanek egungo gizartea ezaugarritzeko asmatu duen kategoria: ‘modernotasun likidoa’. Komunitateak ‘jokaera solidoak’ eskatuko lituzkeen moduan, hirian aukera gehiago dago eta portaera likidoaren aukera zabaltzen da: “Tarteka euskaraz hitz egin nezake, baina euskaratik ezkatuta egin naiteke ere”.
17. Psikologia sozialak erakutsi du ‘berria’ edo ‘eskasa’ denaren kopurua gainerrepresentatu egiten dugula. Oro har, sentitzen duguna ikusten dugu; nekez, dagoena. Esaterako, arrazistek etorkinak nonahi eta neurritz kanpo ikusten dituzte, eta gainera inguratuta sentitzen dira. Oso interesgarria da Arjun Appadurairen *El rechazo de las minorías. Ensayo sobre la geografía de la furia* liburuko laugarren kapitulua (*El temor a los números pequeños*), Tusquets, Bartzelona, 2007, 67-110 orrialdeak.
18. Euskara osasuntsu dagoenaren inpresioak eragin negatiboa izan dezake euskaldungoan, eta izaten du, des-arduratzeko aukera ematen dielarik. Gainerrepresentazioa euskaldunen edo euskarara inkorporatu direnen artean hedatu ez dadin eta salbazibidean dagoela uste izanik norberaren erantzukizuna ez apaltzeko, publizitate zuzeneko kanpainak egitea mesedegarria izan daiteke.
19. Oso ohikoa den egora mingarri bat tabernari bati euskaraz egitean gertatzen da, praktika inkriminatorioak normalean pobreei zuzentzen zaizkielako. Noski eskaria egiten duenak ere bere burua desleku etengabe ikusten du.
20. Gérard Bouchard eta Charles Taylor, *Etorkizuna eraikitzea. Adiskidetzeko garaia*, Ikuspegi, Bilbo, 2010. Québec-en garatu zen Bouchard/Taylor txosten eredugarrian adibide ugari ditugu.
21. Erramun Osa eta Xabier Aierdi, “Immigrazio berria, hizkuntza arazo berririk?”, *Euskera*, 54 lbkia., 3, zenbakia, Bilbao, 2009, 1433-1452 orrialdeak,
22. Jarrera modura oso ahula da eta soziopolitikoki eraiki ezin den posizio soziala da.
23. Esaterako gezurra da hemen bizi eta lan egiten duen oro euskaldun dela. Makina bat euskaldun (euskaradun) espainol kontsideratuta persegitu da. Imanol kantaria atzerrian hil zen, denontzako lotsa sentitzekoa dena. Teorikoki, formulazio berriak egin dira; praktikoki eta materialki, Sabindarrak gara.
24. Banaketa hau oso presente egoten da abertzaleen planteamendu bitarretan, egunero-kotasunean eta teorikoki.
25. Hau ere, oso sabindarra da.
26. Eta eguneroko praktika sozialean (soziologikoetan) abertzalea izatea euskaldun izatea da. Termino honen inguruan joko logiko ugari egin genitzake (euskaradunak, baskoak, ...), baina euskaldun euskaradun ez-abertzalea ez-euskalduntzat edo espainol(azo)tzat irainduta, joko linguistikoek ez digute ezertarako balio. Logika linguistikoa eta soziopolitikoa ez dira gauza bera, eta politikan posible ez dena ez da posible hiztegia. Ez du merezi lerro gehiago idaztea kontu honen inguruan, eta gutxiago identitate, gainidentitate, identitate metatuen inguruko nahasketa ulertezinak, sarri gure artean egiten den moduan. Irakurri David Anaut, *Txokotik zabalera*, Alberdania, Irun, 2006, 15-24 orrialdeak.
27. David Anaut, *Txokotik ...*, 79-88 orrialdeak.
28. Andu Lertxundik Kike Amonarrizen *Tribuaren berbak* telebista-programan oso adierazpen interesgarriak egin zituen. Euskararen adierazkortasunean maizago entzuten du-

gun gaztelerak eragiten duela esaten zuen. Anduren ustez gatz eta piperraren bila gaztelaniara joaten gara, eta arazoa belarrian edo entzuten denean datza. “Gure belarriek euskaraz baino gazteleraz askoz gehiago jasotzen dute egunean zehar eta horren ondorioz esaldi erdaldunak ateratzen zaizkigu gure hizketetan”. Bere ustez, EITBk hizkuntza premietan pentsatu behar du eta Eskolak ahozkotasanaren aldeko iraultza egin beharko luke. Bere tesia honako hau zen: “finkatzen badugu ahozkotasuna, finkatu dugu hiztuna”, EITB, *Tribuaren Berbak*, 2015eko maiatzaren 5eko emisioan.

29. Duela gutxi oso kapitulu interesgarri bat irakurri diot Matías Múgicari eta, oro har, bere deskripzio soziologikoarekin erabat ados banator ere, garaileak duen segurtasunean oinarritua, kondeszendentzia kutsu bat nabari diot artikuluan. Esaterako, gehiegikeria iruditzen zait ondoko argudioa, eta bere artikuluko hasiera baino ez da: “Pues bien: cuando los nacionalistas, o su sector más lingüísticamente exaltado, dicen, y lo dicen a menudo, que para asegurar la pervivencia del euskera a largo, y aun a corto, plazo es imprescindible la independencia de España, tienen probablemente razón: sin tener las manos libres, la pervivencia real (no icónica) del euskera es, en mi opinión, como en la suya, altamente problemática. Tampoco con ella, desde luego, estaría nada asegurado, y de eso hablaremos en un apartado posterior, pero al menos habría alguna posibilidad. Es cierto que los nacionalistas tienden a continuación a no detallar para qué necesitan tener las manos libres, es decir, cuáles son esos medios que ahora, debido a nuestra pertenencia a España, no pueden movilizarse y que la independencia les permitiría emplear. Y no lo dicen, claro está, porque estos medios son de tal naturaleza que confesar que se proponen emplearlos los dejaría en mal lugar; incluso, quizás, les enajenaría votos. Pero en la afirmación misma, básicamente, creo que tienen razón”. Hain ezezagunak izan daitezke bertako horiek? Ez dira Estatu guztiak erabili izan dituztenak? Aproposenak diren ala ez beste kontu bat da. Arrazoizkoak diren egungo ikuspegitik besterik da, baina ezin zaio kritikatu abertzaletasun bati abertzaletasun guztiak egin duten gauza berberengatik. Denek egin izana ere ez da zentzuzko argudioa, denek gizarteari kalteak eta sufrimenduak ekarri izan baitzikiote, baina hortik batzuen kasuan bakarrik bertako horienatik ikaraztera bide luzea dago. (Matías Múgica, “Lengua y secesión. Política lingüística y el futuro del País Vasco”, in ZZ.EE., *La secesión de España. Bases para un debate desde el País Vasco*, Tecnos, Madril, 2014, 199-233 orr.). Nolanahi ere testu honen inguruko hausnarketa zabalago prestatzeko asmoa dut.

BIBLIOGRAFIA

- Anaut, David, *Txokotik Zabalera*, Alberdania, Irun, 2006.
- Appadurai, Arjun, *El rechazo de las minorías. Ensayo sobre la geografía de la furia*, Tusquets, Bartzelona, 2007.
- Augé, Marc, *Los no lugares. Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad*, Gedisa, Bartzelona, 1993.
- Bauman, Zygmunt, *Modernidad líquida*, FCE, Mexiko, 2003.
- Bouchard, Gérard eta Taylor, Charles, *Etorkizuna eraikitzea. Adiskidetzeko garaia*, Ikuspegi, Bilbo, 2010.
- Bourdieu, Pierre, *¿Qué significa hablar? Economía de los intercambios lingüísticos*, Akal, Madril, 1985
- Connor, Walker, «Democracia, etnocracia y el Estado Multinacional moderno: paradojas y tensiones», in A. Pérez-Agote (arg.), *Sociología del Nacionalismo*, Vitoria-Gasteiz, 1989, 111-130.
- Delgado, Manuel, *Sociedades movedizas. Pasos hacia una antropología de las calles*, Anagrama, Bartzelona, 2007.

Elzo, Javier eta Silvestre, María (Zuz.), *Un individualismo placentero y protegido. Cuarta encuesta europea de valores en su aplicación a España*, Deustuko Unibertsitatea, 2010.

Euskararen Aholku Batzordea, XXI. *Mende hasierarako hizkuntza politikaren oinarriak. Euskara, XXI. mendeko hizkuntza bizia, egunerokoa eta noranahikoa, Oinarrizko Txostena*, HPS, Kultura Saila, Eusko Jaurlaritza, 2008, Gasteiz.

Múgica, Matías, «Lengua y secesión. Política lingüística y el futuro del País Vasco», in ZZ.EE., *La secesión de España. Bases para un debate desde el País Vasco*, Tecnos, Madril, 2014, 199-233 orr.

Osa, Erramun eta Aierdi, X., «Immigrazio berria, hizkuntza arazo berririk?», *Euskera*, 54 libkia., 3. zenbakia, Bilbo, 2009, 1433-1452 orrialdeak.